

Can I have a good time in Efrat WHEN Mortars are being shot to Tel Aviv/Yehoshua Grunstein

Source

<u>בשעת מלחמה</u>	<u>בשעת רעבון</u>
<p>מסכת עירובין דף ס"ג עמוד ב</p> <p>דאמר רבי אבא בר פפא: לא נענש יהושע אלא בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה, שנאמר: "ויהי להיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא... ויאמר, לא כי אני שר צבא ה', עתה באתי" וגוי' - אמר לו: אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה! על איזה מהן באת? אמר לו: "עתה באתי".... וגמירי: דכל זמן שארון ושכינה שרויין שלא במקומן - אסורין בתשמיש המטה.</p> <p>תוספות [שם]</p> <p>תימה לר"י, דגבי עובדא של אוריה החיתי היה ארון שלא במקומו דכתיב: "הארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות ואדוני יואב ועבדי אדוני על פני השדה חונים, ואני ולשכב עם אשתי?" דמשמע שהיו אחרים מותרים בתשמיש המטה אלא שאוריה החתי היה מחמיר על עצמו לפי שהיו ישראל בצרה, דהא קאמר ליה דוד "רד לביתך"?! ואומר ר"י... ובהוא איירי הכא שהיו נאסרין בתשמיש המטה כשלא היה במקומו ואותו לא היו רגילין להוליך במלחמה (מלבד אצל יהושע ביריחו ועשו ע"פ הדיבור)... (ואצל אוריה) כיון דאיכא תרתי לריעותא דישאל לא היו במלחמה יושבין בסוכות וגם ארון אינו במקדש היה רוצה להחמיר על עצמו...</p> <p>שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ג סימן כ"א</p> <p>הרי בהדיא דמשום מלחמה גופה אין כל איסור בתשמיש המטה, וגם על אוריה שהיה מחמיר על עצמו מסיימם התוס' שם... ויוצא משום עצמיות המלחמות אין כל מקום אפי' להחמיר בתשמיש המטה... [ההגהות יעב"ץ על הש"ס שם רוצה לומר ביתר על כן, שאפילו כשגם הארון אינו במקומו האיסור רק לאנשי המלחמה ההולכים בצבא מפני הארון הולך עימהן כל שלא קבעו לו מקום מיוחד וכו', אבל היושבים בביתם ולא הולכים במלחמה מותרים בתשמיש המטה...]</p>	<p>מסכת תענית דף י"א עמוד א</p> <p>אמר ריש לקיש: אסור לאדם לשמש מיטתו בשני רעבון, שנאמר: "וליוסף ילד שני בנים - בטרם תבוא שנת הרעב". תנא: חסוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון.</p> <p>הערות הב"י [אוי"ח סימן תקע"ד אותיות ד-ה]- וקשה לי, דאם כן גם יוסף היה מותר לשמש שלא היתה לו בת?... ולי נראה שקודם מתן תורה לא הוה מיתסר לשמש בשני רעבון, והא דמיייתי מ"וליוסף יולד שני בנים" וגוי' אסמכתא בעלמא הוא... וא"כ היכי מיייתי מנייה? הילכך ודאי משמע דאסמכתא בעלמא הוא. [</p> <p>זכרון העיר הט"ז (סימן תקע"ד)-: ובה מתורץ גם מ"ש המורח מיצחק ששימש מיטתו בשני רעבון, כדפירש"י על "מצחק את רבקה אשתו".... ולפי מה שכתבתי לק"מ מיצחק, דהאיסור הזה לא נתחדש אלא ממתן תורה ואילך.]</p> <p>ב ירושלמי תענית פרק א דף ס"ד:</p> <p>רבי יודה בר פזי רבי חנין בשם רבי שמואל בר רב יצחק: נח בכניסתו לתיבה נאסרה לו תשמיש המטה. מה טעמא? "ובאת אל התיבה אתה ובניך, ואשתך ונשי בניך אתך." וביציאתו הותרה לו תשמיש המטה. מה טעמא? "צא מן התיבה אתה ואשתך, ובניך ונשי בניך אתך". אמר רבי חייה בר בא: "למשפחותיהם יצאו מן התיבה" - על ידי ששימרו יחסיהן זכו להינצל מן התיבה.... אמר רבי אבון: כתיב "בחסר ובקפן - גלמוד" בשעה שאת רואה חסרון בא לעולם עשה אשתך גלמודה.</p> <p>רמב"ם הלכות תעניות פרק ג הלכה ח</p> <p>עברו אלו (י"ג תעניות) ולא נענו, ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה כגון ציור וכיור, ובנטיעה של שמחה כגון מיני הדס ומיני האלים, וממעטין באירוסין ונישואין אלא אם כן לא קיים מצות פריה ורביה. וכל מי שקיים מצוות פריה ורביה אסור לו לשמש מיטתו בשני רעבון, וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחבירו, ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום אלא כנזופין וכמנודין למקום, ועם הארץ שנתן להם שלום מחזירין לו בשפה רפה וכובד ראש</p>

Scope

<p>תוספות תענית דף י"א עמוד א: אסור לאדם לשמש מיטתו בשני רעבון - ואם תאמר הרי יוכבד נולדה בין החומות ואותו העת עת רעב היה, ועל כורחך שימשו מטותיהן בשני רעבון? ויש לומר - דלכולי עלמא לא הוי אסור, אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות. ויוסף לא שימש, אבל שאר בני אדם שימשו.</p>	<p>הרמב"ם [לעיל]- להלכה, וכ"פ השולחן ערוך [אוי"ח סימן ר"ט]- אסור לשמש מיטתו בשני רעבון אלא לחסוכי בנים.</p>
---	--

Reasons

<u>זמן לא מתאים</u>	<u>לא "שוה"</u>	<u>סולדריות</u>
<p><u>מדרש תנחומא [פרשת נח סימן י"א ד"ה צא]</u></p> <p>"לאמר לאסורים צאו" - שהיו אסורים מתשמיש המטה. למה? שבשעה שהעולם ניתן בצרה ובחרבן אסור לאדם להיזקק בפריה ורביה, שלא יהא הקב"ה עוסק בחורבן העולם והוא בונה.</p>	<p><u>פירוש הריטב"א [שם]-</u></p> <p>ויש שהקשה עליו (על שפירושו "חסוכי" מלשון חיסרון) שלא מצינו לשון זה בשום מקום, וגם אינו לשון יפה. ופירשו, מלשון "בל יתייצב לפני חשוכים", וה"ק: כי מי הם חשוכי בניס - שאין בניהם יוצאים כשורה - מי שמשמשים מטותיהם בשני רעבון.</p>	<p><u>מסכת תענית [שם]</u></p> <p>תנו רבנן: בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן, באין שני מלאכי השרת שמלווין לו לאדם, ומניחין לו ידיהן על ראשו, ואומרים: פלוני זה שפירש מן הצבור - אל יראה בנחמת צבור. תניא אידך: בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם: אלך לביתי ואוכל ואשתה, ושלוש עליך נפשי... אלא: יצער אדם עם הצבור, שכן מצינו במשה רבנו שציער עצמו עם הצבור, שנאמר: "וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה", וכי לא היה לו למשה כר אחד או כסת אחת לישב עליה? אלא כך אמר משה: הואיל וישראל שרויין בצער - אף אני אהיה עימם בצער, וכל המצער עצמו עם הצבור - זוכה ורואה בנחמת צבור.</p> <p><u>הסבר המאירי [שם]-</u> הכוונה שלא ישכח הרעב שבבית חבריו ויגרם לו זה להקשות ערפו ושלא להיות דואג בדאגת חבריו. וכן לא יהא נוהג עידונין בעצמו ולא ישמש מיטתו בשני רעבון.</p>

LeHalacha

השולחן ערוך: [נאויח סימן ר"ם]- אסור לשמש מיטתו בשני רעבון אלא לחשוכי בניס.

רמ"א [שם]- והוא הדין בשאר צרות, שהם כרעבון (ירושלמי דתענית).

<p><u>ציץ אליעזר [שם]-</u> יש להבין מה המה המילים שמוסיף הרמ"א עוד וכותב "שהם כרעבון", ומדוע לא הסתפק רק במ"ש: "והוא הדין בשאר צרות"... והתבוננתי שגדולי המפרשים נחלקו באמת במהות כוונת הרמ"א בזה:</p>	<p><u>דה"עולת תמיד</u>... פירוש כגון אלו שביאר המחבר לקמן [בהלכות תענית סימן תקי"ז] שגוזרין עליהם תענית עכ"ל. ובסי' תקע"ו הא נמנה ביניהם גם כותים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל, וא"כ מוכח שפירש כוונת הרמ"א שגם על זמן מלחמה ישנו האיסור הזה.</p>
<p>אבל <u>בשיירי כנה"ג</u>... כותב לפרש, דהירושלמי לא אסר בכל הצרות שמתענין עליהם כרעבון אלא דווקא צרות דומיא דרעב כגון על הירקון על השידפון ועל החסיל והארבה והמוזנות שכל אלו דמו לרעבון, אבל בצרות אחרות כדבר וכיוצא בהם דלא דמי לרעבון לא נאסר תשמיש המיטה. וכך כותב לפרש גם כוונת הרמ"א...</p>	

סיכום הצי"א- ובהאמור יתיישב גם מה שהיה קשה עוד על הנחתי שמלחמה לא נכללת בהוא הדין בשאר צרות שכותב הרמ"א, ממה שראיתי בחידושי המאירי על תענית שם שמביא שבתלמוד המערב הסבירו הטעם של איסור שימוש בשני רעבון, שהוא משום "שלא יהא הקב"ה עוסק בחורבנו של עולם והוא בונה" כי זהו רק כשחורבן העולם ח"ו היא **שלא באמצעות בני אדם** (=פגעי טבע), אבל לא כשבא זה ע"י פעולות אמצעיות של בני אדם כבשעת מלחמה. בספר מעיל צדקה סי' תקי"ג ראיתי, שכותב... שהמפרשים ז"ל שאסרו רק בשני רעבון פירשו שטעם האיסור בשני רעבון הוא משום **שהמשמש רעב מוליד בניס חלושי המזג שאינן בר קיימא**, ומטעם זה הזהירו רז"ל מאד ע"י שלא ישמש אדם רעב, וא"כ כפי זה אין איסור תשמיש בזמן מגפה עיי"ש... מכל הלין שנתבאר נלע"ד דאין לאסור תשמיש בימי מלחמה, ומסתבר שאין בזה גם משום מידת חסידות...

AFTERWORD

http://asif.co.il/?wpfb_dl=1813

שואל ומשיב - בענין חיוב סוכה במשך טיול / מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל

ובכן, להלכה, נראה להסיק:

א. מותר לצאת לטיול בחול המועד סוכות אף אם יודעים בבירור שעל ידי כך לא יוכלו לקיים מצות סוכה במשך הטיול.

ב. אם, במרוצת הטיול, מגיעים, סמוך לשעת האכילה או הלינה הרגילה ו/או המתוכננת, מגיעים לאיזור בו נמצאת סוכה אליה אפשר להיכנס, חייבים לאכול ו/או ללון בה. מימדי האיזור ושיענך מרחק היכול לפטור טעונים בירור.

ג. אם מפסיקים את הטיוול בלילה ושוהים במקום בו אפשר לבנות סוכה, חייבים לבנותה. גם כאן, גודל המאמץ הדרוש טעון ליבון.

ד. אם פעילות הטיוול נמשכת גם בלילה, ואינה נפסקת עד שעה שנינה לבין שעת השינה כבד אי אפשר לבנות סוכה, פטורים מלבנותה ואף לא חייבים להפסיק את הפעילות בהקדם.

עד כאן, מבחינה הלכתית צרה וצרופה. ברם, למעשה, פני הדברים שונים לחלוטין, ויש להתנגד בתוקף ובחריפות - מבחינה ערכית, השקפתית, וחינוכית - לטיולים או מבצעים הכרוכים בביטול מצות סוכה. ביחס

לקיום או ביטול מצוות עשה, שורת הדין של פטורים פורמליים המאפשרים ניתוק ממצוה אינם אמת המידה הבלעדית ואף לא המכרעת. שלא לדבר על הערמה ממש - המהווה בעיה הלכתית ומחשבתית כשלעצמה, ולא כאן המקום למצותה. חוסר היענות למצוה במלא היקפה אף הוא פגום, גם כשמדובר בהתעלמות ולא בהתחמקות. אדם מישראל צריך להיות רווי שאיפה וכמיהה למצוות ולא ת"ו לראותו כמשא אותו הוא טוען בדלית ברירה וממנו הוא משתחרר בהזדמנות הראשונה. והלא נקודה זו היא שורש מידת הזריזות והיא מעורה בחובה לא רק לעבוד את הקב"ה אלא לעבדו בשמחה ובטוב לבב. לדברי די אליעזר "העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים" - המתפרשים, לפי דעת ר' אולעיא (ברכות כט:): "כל שתפלתו דומה עליו כמשאוי" - יש אמנם זיקה מיוחדת למישור התפילה. אך הרעיון המרכזי הטמון בחובם תקף לגבי קיום מצוות בכלל.

בהסבר ההלכה כי בליל שבת מקדימים קידוש לברכת המזון ואילו במוצאי שבת - ברכת המזון קודמת להבדלה, מנמקת הגמרא (פסחים קה:): "שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא שיולי יומא כל כמה דמקדמין ליה עדיף ומחבבין ליה, אפוקי יומא מאחרין ליה כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא". דברים אלה אינם בגדר דרוש או חסידות. הם משקפים תפיסה הלכתית במלא עוצמתה והיקפה, מעבר למישור הפורמלי המצומצם. יתכן שביטוי המפורסם של הרמב"ן, "נבל ברשות התורה" חריף מדי אם מדובר בהעדר עשיית הטוב לעומת פזילה לעבר הרע. אך שורש הדברים נכון גם לגבי מצוות עשה. הבקורת הסמויה שמתח רב חסדא על תיחכומו של רמי בר תמרי שאיפשר לו להיאחז בפטורים שונים "חזינא לך דחריפת טובא" (חולין קי:), שקופה וברורה: ישנה חכמה השמורה לבעליה לרעתו. אולי המוקד ההלכתי העיקרי להבהרת יסוד זה בראשונים הוא מצות ציצית. אמנם היא כבד מופיעה בהקשר זה בגמרא עצמה, בדו-שיח בין המלאך ורב קטינא המתואר במסגרת דיון על ציצית כחובת מנא או כחובת גברא בסוגיא במנחות (מא:): "דמלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי מדינא [נ.ב. בגד הפטור מציצית] אמר ליה קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא ציצית של דתכלת מה תהא עליה, אמר ליה ענשיתו אעשה, אמר ליה בזמן דאיכא ריתתא ענשינן, אי אמרת בשלמא חובת גברא הוא היינו דמחייב דלא קא רמי, אלא אי אמרת חובת מנא טלית הוא הא לא מחייבא, אלא מאי תובת גברא הוא נהי דתייביה רחמנא כי מיכסי טלית דבת חיובא כי מיכסי טלית דלאוו בת תיובא היא מי חייביה רחמנא, אלא הכי קאמר ליה טצדקי למיפטר נפשיה מציצית."

כנראה על סמך סוגיא זו, פסק הרמב"ם לקראת סוף הלכות ציצית (פ"ג הל' י"א): "אע"פ שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו". ראשונים אחרים אף הרחיבו את היריעה - הן בכך שלא צמצמו חובת השתדלות זו לאדם חסיד אלא הטילוה על כל אחדו והן בכך שדנו בחזרה אחרי מצות ציצית על רקע השאיפה למצוות בכלל. "ומ"מ נכון לבל ירא שמים", כותב הרא"ש, "לקנות טלית בת די כנפות לחייב עצמו בציצית שהיא מצוה גדולה וחשובה כדאמרין בב"ר וכי משה רבינו היה דחוק ליכנס לארץ לאכול מפריה ולשבוע מטובה אלא כך אמר משה "מצות שיוכלו להתקיים על ידי יתקיימו על ידי [4] (תוספות הרא"ש, נדה מא:). ואם לגבי מצוה שהיא בהישג ידו של אדם בכל עת כך, לגבי חצו העומדת לרשותו רק שבוע אחד בשנה על אחת כמה וכמה.

ואמנם עצם השאלה, כשהיא מופנית על ידי תנועות נוער בארץ הדוגלות בחינוך לעבודת הי ויראת שמים ואשר לא מעט בני תורה מעורים בהן, מעוררת תמיהה. שהיתי עשרות שנים בחו"ל במקומות שבהם מצות סוכה בכלל לא היתה בגדר "מצוה קלה", ומעולם לא נשאלתי על אפשרות לסמוך על פטור הולכי דרכים כשנמצאים במרחק מה מסוכה במשך היום. האם אי פעם עלה על דעת איש עסקים השואף להיות זהיר בקלה כבחמורה והמסתובב, לרגל ענייניו, בין גורדי שחקים בלב ניו יורק שיאכל במשרדו מפני שאין סוכה באזור? כלום חשב פעם סטודנט הרואה עצמו כמושרש בתורה ויראת שמים ושהזדמן לו לשהות יום ארוך בספריית האוניברסיטה שיאכל במזנון מפני שהקמפוס אינו מצוייד בסוכה? וכי דוקא בארץ הקודש, בה קיום מצות סוכה הוא אומנם גם יותר קל וגם יותר מקיף, ובה אפילו רבים שאינם שומרי מצוה כדת וכדין מפגינים זיקה לסוכה בצורה זו או אחרת, וכי דוקא כאן ירשו בני תורה לעצמם לזלזל בקיום מצוה זו במלא היקפה? ידוע גם אדע כי רבים הסוברים כי יש ערך חינוכי רב לטיולי תנועות נוער מכמה פנים - בעיקר, מפאת העמקת האהבה והזיקה לארץ; והטוענים כי דוקא ימי חול המועד נוחים ומתאימים לכך. כאדם מן החוץ, קשה לי לשפוט את משקל הגורם הזה, אך אני משוכנע, שפרט, אולי, לנסיבות חריגות ביותר, שהמסר החינוכי החשוב

ביותר שניתן להעביר לבני נוער בחב הוא העמקת מודעות ורגישות לזהירות וזריזות בקיום מצות - וגם אם זה כרוך בקשיים מסויימים ואפילו דורש קרבן. אם אמנם רואים צורך בקיום טיולים, בבקשה. דברי ר' אליעזר (סוכה כז:): "משבח אני את העצלנין שהיו יוצאין מבתיהן ברגל דכתיב ושמחת אתה וביתך", לא נפסקו להלכה, ולפירוש רש"י שם, יתכן שאף הוא לא אמרם לגבי רווקים. אך אם יוצאים, שידאגו - לא פחות מאשר למשאיות ומימיות, למדריכים ומלווים (וכל אלה כמובן חשובים ואף הכרחיים) - לתנאים המאפשרים קיום מצות סוכה כהלכתה. מובטחני בראשי התנועות שבמקום שהצורך מורגש והרצון קיים הם מסוגלים להתמודד עם בעיות טכניות ולוגיסטיות יותר מורכבות.

בסייעתא דהפורש סוכת שלום על עמו ישראל יצליחו ויזכו לארגן תכניות שתענקנה נופש וחינוך, הנאה והתרוממות גם יחד, תוך כדי העמקת הזיקה למצות סוכה בפרט ולמצוות בכלל. כך אמר הגדול שבאוהבי הארץ והנכספים לה: "מצוות שיוכלו להתקיים על ידי יתקיימו על ידי."

רמב"ם [תשובה ג/יא]- הפורש מדרכי צבור ואף על פי שלא עבר עבירות אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות בכללן **ולא נכנס בצרתן** ולא מתענה בתעניתן אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהן= אין לו חלק לעולם הבא

שולחן ערוך [או"ח תקע"ד/ה]- הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמתן; וכל המצטער עמהם, זוכה ורואה בנחמתן.